

Kuidas ära tunda lapse lugemiskeskuse kujunemist? Aade Rosik logopeed

Lugemiskeskuse riskile viitavaid märke on oluline märgata eelkoolieas enne lugemiskeskuse kujunemist ning puudustega tegeleda enne probleemi väljakujunemist.

Õpiraskustega õpilased, nende seas ka lugemiskeskustega lapsed, moodustavad rohkem kui poole kõigist hariduslike erivajadustega õpilastest. Koolimineku eelduseks on minimaalne lugemiskeskus. Kuid oluline pole mitte üksnes kiire lugemine, vaid keskuse häälikuid sõnades asendada, nende järjekorda muuta, eelmist ja järgmist häälikut leida, teistest pikemini hääldatavat häälikut ära tunda. Kindlasti peab laps loetust aru saama. Oluline on märgata ja vahet teha, kas lapse lugemiskeskuse on põhjustanud mittepiisav lugemiskeskus või bioloogilised kaasa sündinud tegurid. Täit tähelepanu ja pühendumisega toetamist vajavad mõlema grupi lapsed.

Arengueeldused lugemiseks

Lugemiskeskuse riski saab hinnata nende tegevuste soorituse põhjal, milles on ühendatud motoorne ja sensoorne aspekt ning oma keha tunnetamine: kingapaelade sidumine, ülestõstetud käega teiselt poolt pead kõrva katsumine, juuste kammimine kuklast, nõopide ja tõmbelukkude avamine-sulgumine, samuti keskuse kõrge ja lukke kinni-lahti keerata, kääridega löigata, kiigele hoogu anda, jalgrattaga sõita. Lugemiskeskuse riskiga lastele on tõeline väljakutse järjestamist ja ajastamist nõudvad tegevused, näiteks õuaminekuks rõivastumine, mille puhul on mõistlik jätta kindad, sall ja müts viimaseks, siis kui pluusid-kampsunid-püksid on korralikult seljas.

Mida märgata?

Kõnearengu hilistumisest annavad märku üldine segane hääldus, kaua aega püsiv pudine kõne, nooremale earühmale iseloomulik sõnavara ja lauseehitus. Nimetamisoskus võimaldab omandatud sõnu mälusalvest leida ning vajadusel kasutada. Raskused nimetamisel tunnevad ära, kui laps ei leia õiget sõna võib leida selle aeglaselt, samuti kui ta kasutab sobimatut sõna (näiteks maja asemel kodu) või kordab sõna või sõna algust. Kui lapsele ei jää tähed meelde, laps ei seosta tähti vastavate häälikutega ning pidevalt segustab sarnaseid tähti ja häälikuid, viitab see aga tajude, mälu ja verbaalse mõtlemise raskustele. Lugemiskeskuse riskile viitab ka aeglane või puudulik sõnade äratundmine, eriti häälitud sõnade äratundmine. Töömälu väikese mahu ja aeglase toimimise korral säilib lastel lugemisprotsessi käigus töömälu piiratud arv tähti ja häälikuid, mistõttu on raske ka kõige lihtsamaid sõnu kokku lugeda ja ära tunda; ära tuntud sõnal ei pruugi olla eesmärksõnaga ühtki ühist tähte-häälikut. Õpetajad ja vanemad võivad pidada selle põhjuseks aga lapse tähelepanematust, huvipuudust või väheseid vaimseid võimeid. Oskus liikuda ühelt tähelt teisele (järjestamine), saada kiiresti kätte häälik-tähe vastavus (automatism) ning vaadata silmadega tähti ja öelda suuga häälikut (ajastamine) on lugemiskeskuse omandamiseks hädavajalik. Lugemiskeskuse riski puhul kulub lapsel tähti ja neile vastavaid häälikuid meelde tuletades aega ja energiat sedavõrd palju, et sõna lõppu jõudes on algus juba ununenud. Sõna kui terviku äratundmisest või tähenduse taipamisest ei saa sellisel juhul rääkida. Ohumärgiks on seegi, kui laps pikema perioodi jooksul ja korduvalt välistab lugemisega seotud mängulised tegevused ning valib lugemismängude asemel pidevalt muud mängud.